
CORN: HENR: A ROY. MEDICINÆ DOCTOR.

DISSERTATIO INAVGVRALIS MEDICA

SISTENS

EPIDEMIAE VARIOLOSAE, GOTTINGAE 1792 GRASSATAE, BREVEM DESCRIPTIONEM

QVAM

ILLVSTRI MEDICORVM ORDINE CONSENTIENTE

PRO

GRADV DOCTORIS

MEDICINAE ET CHIRVRGIAE

OBTINENDO

PVBLICE DEFENDET

CAROLVS GEORGIVS HENRICVS ERXLEBEN.

Hanoveranus.

DIE XXIX. SEPTEMBRIS MDCCXCII.

GOTTINGAE,

TYPIS H. M. GRAPE, ACAD. TYPOGR.

VIRO ILLVSTRI

ATQVE EXPERIENTISSIMO

JOANNI FRIDERICO STROMEYER

M. D.

REG. MAGN. BRITANN. ARCHIATRO PROFESSORI PVBLICO ORDINARIO IN ACADEMIA GEORGIA AVGVSTA, ET VRBIS GOTTINGENSIS PHYSICO,

PRAECEPTORI SVMME VENERANDO

HANC DISSERTATIVNCVLAM

GRATISSIMO CONSECRAT ANIMO

AVCTOR

C. G. H. ERXLEBEN.

PRAEFATIO.

Ad conscribendum opusculum cum coactum me viderem, haec praeprimis placuit materia, quae sane neque utilitate neque amoenitate caret. Tenuem esse meum in hac re laborem cum facile confitear, huic tamen tenuitati aliquid excusationis accessurum esse spero ex temporis angustia, quae ab itinere quodam, necessario suscipiendo, nata non aliam

fere ac tumultuariam operam argumento meo tractando impendere permiſit. Antea quidem per hyemem adhuc in Georgia Auguſta litteris incumbere maiorique tum diligentia diſſertationem elaborare conſtitueram, ſed hoc conſilium ut abiicerem aliae cauſae me permoverunt; quo factum eſt, ut opuſculum magis abſolutum evadere non potuerit.

Febris

Febris variolofa, ut notum eft, miafmate fui generis, corpori, una alterave via immiffo, fpatio feptem dierum plerumque excitatur. Multum de vi eius in febri excitanda difputatum eft, neque ad hoc usque tempus certe conftat, quomodo vim exferat fuam. Sententiae, ut in quaeftionibus eius generis accidit, admodum funt diverfae: alii enim putant illud miafma fermentatione atque affimilatione quadam, fpatio illo, plures humores in fuam convertere naturam, adeo, ut hoc modo irritamento aucto, tandem febrim producere valeat; alii autem afferuerunt, miafma, irritamentum proprii gene-

ris, ſingulari prorſus modo impreſſionem in ſyſtema facere nervoſum, hacque impreſſione rurſus alias in corpore effici mutationes quae tandem illam febrim ſingularem producant.' Non convenit nobis hac in difficillima quaeſtione diiudicare. Eſt forſan in utraque ſententia quod probari poſſit. Noſtra certe ſententia nullo modo affirmari poteſt, illud miaſma unice fermenti inſtar agere; quod etiam ſi quandam veritatis ſpeciem ex actione fermentorum in liquidis mortuis nanciſcatur, tamen nullo modo cum ea, qua vivo in corpore, contagii vi, morbus producitur, & humores, miaſmatis naturae reſpondentes, in eius commutantur naturam, comparanda videtur, cum vis vitalis, illis deficiens, huic adſit, qua maxima exoriatur diverſitas neceſſe eſt; quamquam autem non ipſa actio fermentandi liquidi mortui vividi-

vidique inter ſeſe comparanda ſit, tamen ex analogia ab una ad alteram concludere poſſumus actionem, & quae vitali vi adeo in vividis corporibus redditur diverſa, tamen fortaſſe modificatio illius iudicanda eſt actionis.

Maioris fortaſſe momenti haec de impreſſione in nervos & hoc modo generata febri ſententia, habenda videtur; cum illorum imperio fere omnia in corpore efficiantur, cumque ipſa febris morbus nervorum ſit iudicandus. Alii autem HOFFMANNVM ſequuntur, ſecundum quem in cute humana multae proprii generis inveniuntur glandulae, quae ſuccum quendam ſecernunt, ex quo ſi in putredinem abit miaſma exoritur varioloſum. Venenum autem varioloſum, in maſſam humorum circulantium receptum, illarum glandula-

rum ope a ſanguine rurſus ſecernitur; venenoque ſecreto nunc ductus glandularum excretorii adeo irritantur, ut ſeſe conſtringant; ſuccus glandularum nunc ipſe putreſcit atque in contagii varioloſi convertitur naturam; glandulae tum inflammantur atque abeunt in ſuppurationem; tandem concreſcunt, aut pure corroduntur, nullumque porro ſuccum ſecernunt varioloſum; quibus omnibus diſpoſitio ad variolas prorſus tollitur.

Parum autem huic reſpondent theoriae obſervationes febris varioloſae per unum aut plures abſceſſus, aut, variolis nullis erumpentibus, diaphoriſi modo ſolutae; qua tamen, ut certe conſtat, omnis ad variolas ſublata eſt diſpoſitio; & cum natura nil ſuperflui produxerit, variolarum autem ſaepe erumpentium tam magna copia,

non

non parvum praeſupponat glandularum numerum, quae ante febrem varioloſam ſuccum quendam ſecernunt proprium, nullo autem modo veroſimile ſit, eum hanc unice ob cauſam ſecerni, ut miaſmate inficiatur varioloſo, tam late per univerſam cutem patentem ſecretionem fere neceſſariam iudicandam eſſe non minima gaudet veritatis ſpecie; quae autem ſecretio, glandulis variolarum, pure corroſis, cum tam brevi tollatur tempore atque in poſterum prorſus ceſſet, maximum inde corpori enaſcatur detrimentum neceſſe videtur; quod tamen minime obſervatur. Neque variolae locales, ſine febri varioloſa, in iis, qui iam laboraverunt variolis, poſt localem infectionem erumpentes, cum ſecundum illam theoriam glandulae, ſedes variolarum, ſint ſublatae, huic conveniunt opinioni. Sed mittamus haec; propriusque noſtro accedamus propoſito.

Cauſa

Caufa itaque materialis febris variolofae miafma illud putandum eft, quod, ut iam dictum eft, proprio modo irritat fenforium ideoque propriae indolis profert febrim, qua humores quidam, variolofo veneno maxime refpondentes, corrumpantur, ex quibus demum miafma evolvitur variolofum. Plures, & inter illos VNZERVS, febrim ad progignendum miafma in alio corpore neceffariam iudicant; & quamquam iam, ante febris infultum, mutationes quaedam miafmate in corpore effectae obferventur, cum haud raro infantes iam quinta aut fexta poft inoculationem die reddunt odorem variolis proprium; tamen in hoc, ut ille putat, cum minime in aliis eundem procreet morbum, nullo modo confiftit miafma; fed, fecundum eum fortaffe humores, qui fpecifico modo femper miafmate afficiuntur,

qui

qui quodam modo commutantur, putandi ſunt, in quo tandem evolutum miaſma ſedem figit.

Obſervationes autem variolarum localium in illis, qui iam variolis laboraverunt veris, ſine febri exortarum, quarum pure alii inoculati variolis veris affecti ſunt, huic non favere videntur opinioni; neque illa exempla optimo cum ſucceſſu inoculatorum illa materia, quae e loco effluit inſitionis, ab iis deſumta, qui quidem inoculati, ſed diſpoſitione ad variolas deficiente, variolis non affecti ſunt, & qui poſtea iterum inoculati variolis laboraverunt, reſpondere videntur; niſi fortaſſe placeat opinio, cum in illis diſpoſitio ad variolas iam prorſus ſublata ſit, in his autem adhuc deficiat, febrem quandam localem exortam eſſe, qua tandem miaſma rurſus progenitum ſit.

Febri

Febris autem variolosa simplex ephemera trium dierum semper existit; tertioque die crisi solvitur; nullum fere habet pathognomonicum signum nisi eam; illa autem expellitur miasma, quod tamen rarissime totum relinquit corpus sed sedem figit in reti Malpighiano atque in illo irritamento suo maculas progignit rubras, initium variolarum verarum. Sed quamquam semper fere hae pustulae appareant, adeo, ut fere ad febrim solvendam necessariae putandae videantur; tamen non deficiunt exempla febris variolosae sine macularum eruptione solutae; atque etiam per abscessus, metastatico modo, exortos eruptio variolarum aut prorsus sublata aut adeo imminuta est, ut fere febris per abscessus soluta iudicanda sit.

Neque absurdum videtur hoc modo totum morbum absolvi posse: cum enim

febri

febri evolutum miasma e corpore tertio die natura, salutari motu, eiicere studeat, cumque, illo eiecto, morbus dispareat, sine dubio morbus absolutus putandus est, nisi aliae causae accesserint, quae partem illius in corpore retineant; sed aut miasmatis nimis magna adest copia, aut cutis quacunque ratione minus est pervia, adeo, ut illud, salutari corporis motu ad cutem deiectum, illam non pervadere possit, sed haereat in ea pro copia miasmatis atque pro pervia cute nunc maiore nunc minore copia. Hinc ii quorum cutis minus est sensibilis, aut magis pervia, ut in illis, qui flavis gaudent capillis plerumque observatur, minore plerumque afficiuntur variolarum numero, quam quorum capilli nigricantes inveniuntur cutisque magis dura atque impervia existit.

Quam-

Quamquam autem in illa non minima haereat pars, tamen aliis caufis, quae regularem turbare poffint decurfum, deficientibus, fere periculi expers morbus eft iudicandus; hinc epidemiae variolofae quam maxime benignae funt, fi conftitutio epidemica bonae, neque decurfum variolarum regularem turbantis indolis apparet.

Sed caufarum regularem turbantium decurfum tam magna eft copia earumque vis non raro tam noxia, ut iam inde facile ad periculum concludere poffimus, quod quaeque fere inferat epidemia.

Caufae autem quae hic praecipue nominandae veniunt in privatas atque univerfales dividi poffunt; illae varias corporis conftitutiones regulari decurfi nunc magis nunc minus infeftas comprehendunt;

dunt; hucque pertinent aetas, dentitio, vermes, ſcrophulae aliaque eius generis mala, quae haud raro non minimam ad morbum peſtiferum reddendum habent vim; hae autem potiſſimum ad conſtitutionem pertinent epidemicam omniaque mala, ad quae haec corpora diſponit, comprehendunt. Praecipue itaque huc febres variae indolis, pro diverſa conſtitutione epidemica inflammatoriae, gaſtricae, putridae, nervoſae referendae ſunt; quae cum iam variolis deficientibus, magnum, praeſertim infantibus teneris, inferant periculum, magis adhuc, ſi febris varioloſa ad illarum inclinat naturam, redduntur noxiae; omni itaque ſtudio atque cura haec complicatio tam noxia auferenda eſt, & ſecundum febris naturam variis remediis profliganda. Facile autem quisque cognoſcit pro natura febris complicatae, pro corpo-

ris conſtitutione, aliarumque cauſarum nunc minus nunc magis timendarnm ratione, prognoſin nunc benigniorem nunc maligniorem reddi. Quae cum conſenſu fere omnium conſtent, ingruente epidemia ex conſtitutionis epidemicae contemplatione iam prognoſin quandam generalem ſtatuere poſſumus, illiusque cognitio ſemper in cura prophylactica non minimam tenere debeat partem neceſſe videtur; quaeque itaque epidemia ſecundum variam conſtitutionem epidemicam ſuam fere propriam requirit prophylaxin.

Sed de epidemia ipſa quae hoc anno graſſata eſt nunc agendum erit.

Invadebat autem veris initio; tempus, quod illam anteceſſit, varium admodum atque mutabile fuit: mutaverunt

frigus

ſrigus pluviaeque; frigus haud raro maximo cum furore ſaeviit, eoque aliquando gradum retinente, maxima delapſa eſt nivis copia, quae tandem pluviis undique convocatis ſoluta eſt. Madidus tum per longum tempus regnabat Auſter, donec frigidus Boreas imperium recuperaret. Conſtitutio epidemica gaſtrica catharrhalis fuit; eaque iam per longius regnaverat tempus; nunc febres gaſtricae catharrhales ſine topica complicatione, nunc anginae, pleuritides aliaeque eius generis obſervatae ſunt. Veris autem initium, quo & variolae primo ingruebant, magis ſerenam prae ſe ferebat frontem, quo & gaſtrica conſtitutio multum eſt imminuta magisque catharhalis manifeſta reddita.

Illa autem per totum fere, & quod excurit annum ſemper nunc magis nunc

minus fuit luculenta, meruitque, ut hanc, ni conſtitutionem epidemicam, endemicam, appellaremus.

Variolae autem cum apparuiſſent, veroſimileque eſſet plures iis correptum iri, conſtitutione epidemica id non prohibente, optimo cum ſucceſſu inoculationis factum eſt periculum; haec autem conſtitutio epidemica, qua aut nulli, aut leviſſimi modo catharhales obſervantur affectus, optima ad variolas perferendas iudicanda eſt; variolae benigniſſimae evadant neceſſe eſt, cum omnibus aliis cauſis, niſi in corporis conſtitutione quaedam lateant, deficientibus, decurſus nullo turbetur modo, morbusque ſuam propriam benignam prae ſe ferat naturam. Hocque modo non parva copia facillime variolis liberata eſt; neque in tanto numero ullus obiit mortem.

Sed

Sed & naturales ſecum non tulerunt periculum, quippe quae, aut ſine omni complicatione, aut modo catharrhalis benignioris fuerint indolis.

Ante febris autem inſultum laſſitudinem inſolitam maioremque ſomnolentiam conqueruntur aegri; febris tum exoriens, minime vehemens, veſperi praecipue exacerbatur tempore; nares pituita manant, tuſſiunt, oculi acri perfunduntur ſero, crebrae audiuntur ſternutationes, deglutitio non raro impeditur voxque rauca faucibus haeret; febris variolarum eruptione ſaepiſſime tollitur, neque illae magna erumpunt copia. Praecipue autem faciem, atque interiores naſi atque oris amant partes; citius ſeſe attollunt atque replentur; pus autem minorem plerumque habet conſiſtentiam magisque ad lymphaticam vergit naturam;

turam; mox difparet, totusque breviori plerumque tempore abfolvitur decurfus. Cum autem catharrhalis conftitutio talem aëris conftitutionem praefupponat, qua infenfibilis tranfpiratio impediatur & ferofa plenitudo producatur, omni modo acris illa materies eliminanda eft e corpore; diaphorefis itaque & diurefis maxime promovendae erant, potuque multo illa materies diluenda, quod infufo florum fambuci decocto rad. alth. glyzirrh. aliisque notis remediis optime effectum eft. Externe ad topicos illos adfectus minuendos gargarifmata atque fomentationes ex emollientium herbarum decoctis adhibita funt, omnibusque iis effectum eft ut morbus facillime perferretur, alvusque denique exficcationis tempore aliquoties ducta, aegrum in integrum, adeo, ut nullum variolas fequeretur malum, reftituit.

Sed

Sed non ſemper variolae tam mitis fuerunt indolis; aliquando catharrhalis illa acrimonia maiorem nacta eſt acrimoniam. Vehementior hinc febris, maior ſomnolentia, nec raro motus epileptici, qui fortaſſe, irritamento varioloſi miaſmatis exorti, materia illa vellicante magis adhuc augebantur. Omnia ſymptomata catharrhalia, iam ante nominata, magis inſtiterunt; vehementiorique febri miaſma magis auctum, maiorem protulit variolarum numerum, quae, cum maxime faciem atque naſi orisque interiores peterent partes, magnam intulerunt aegro calamitatem; variolae haud raro confluunt, neque febris eruptione puſtularum prorſus ſolvitur. Catharrhalis illa acrimonia adhuc partes laceſſat ſolidas earumque auget actionem, atque inde febriles motus exoriantur neceſſe videtur; tranſpirationis ne-

gotium tantum non omne eſt cohibitum, atque, quae in ſtatu ſano ſaepiſſime eius ſuſcipit partes, urinae ſecretio, prorſus fere ceſſat. Omnes itaque illae excrementitiae partes, in ſanguine retentae, magis adhuc corrumpuntur, atque, niſi mox e corpore eiiciantur, lixivii inſtar irritant, ſpaſmum excitant cutis, febrim admodum augent atque prorſus impediunt variolarum ſuppurationem.

Variolae ipſae citius exſurgunt, ſed, maiori acrimoniae illius irritamento prohibente, quo minus pure repleantur, acri modo ſero implentur, intolerabilem in modum pruriunt, moxque rumpuntur.

Irritatio autem illius acrimoniae aliquando tam magna fuit, ut variolae in gangraenam abierint; bullae prorumpunt magnae atque in his contentum ſerum

rum acre partes arrodit vicinas, quae tandem lividae aut nigrae evadunt; diri tandem exoriuntur epileptici motus, ſemper hoc in variolarum ſtadio maxime timendi, ad nobiliora viſcera vellicans illa materies metaſtatico transfertur modo, tandemque mors aegrorum finivit calamitatem. Perquam raro autem exitus tam funeſtus eſt obſervatus, niſi nimis ſero in eo, quo iam conclamatum fuit, ſtadio medicorum auxilium imploratum ſit.

Omnibus autem his ſymptomatibus bene perpenſis, non dubitari poteſt, omnium illorum acrimoniam illam catharrhalem arrodentem fuiſſe cauſam; quae itaque involvenda atque mitiganda, tumque e corpore educenda fuit. Irritamento enim ablato, morbus ſimplex redditus plerumque bene proceſſit.

Ad involvendam autem illam materiem multi propinabantur potus demulcentes. Maximam autem ſemper requirunt attentionem, diaphoreſis atque diureſis promovendae; Sed quomodo tandem inſenſibilis per cutem tranſpiratio, ſpaſmo, variolis atque ſqualore clauſa, bene procedere potuit? ſpaſmus itaque ſolvendus, ſqualor abluendus irritabilitasque ipſa cutis nimia minuenda fuit. His autem omnibus nil melius balneo tepido ſatisfecit: ſaepiſſime ſtatim poſt illorum uſum melius aegri ſeſe habuerunt, variolae, cauſis, quibus puris in illas effuſio prohibebatur, ſublatis, pure impletae ſunt bono, ſi nimis fuiſſent lividae, laeto ſaepius ſuffuſi ſunt rubore, morbusque denique optime ſuperatus eſt. Sed una & urinae ſecretionis habenda fuit ratio, quae, ut ſaepius obſervatum eſt, magis ſi ceſſat, cataplas-

plaſmatibus antiſpaſmodicis renali regioni ſuper impoſitis, linimenti diuretici Lent. inunctione, & infuſi flor. Samb. rad. liquirit. flor. papaver. rhoead. ſp. ♁ dulci. Pot. River. uſu optime promota eſt. Suppuratio tum, alienis irritamentis ablatis, bene proceſſit feliciterque morbus ſuperatus eſt.

Sed mox, tempeſtate, calida ingruente morbus magis ad bilioſam inclinavit naturam, moxque omnia mutata ſunt; ſed & nunc benignior, quosdam ſi excipias caſus, habendus fuit; gaſtrica enim materies non admodum accumulata, non longa conſtitutione epidemica aucta, facile vomitoriis laxanteque mitiori eliminata eſt. Nullaque fere adfuerunt ſymptomata periculoſiora.

Si autem quibusdam infestus fuit, modo de iis, qui morbum primo neglexerunt, aut, qui vermes in intestinis aluerunt, aut, qui iam antea minus commoda usi sunt valetudine, aut de infantibus teneris, qui dentitione difficili iam debilitati atque illa magis sensibiliores redditi, timendum fuit. Vermes enim, alias insontes saepissime hospites, si quodam excitantur modo, periculosissima symptomata excitare valent; irritatione enim tam sensibilium partium facillime spasmum illarum movent, qui haud raro partes alias nec non totius corporis trahit in consensum, quo morbifica materies, organis excretoriis spasmo correptis, non raro admodum augetur febris increscit decursusque variolarum regularis non uno turbatur modo. Nec raro in his petechiae eruperunt, symptoma, quod in iis plerumque, qui vermibus & pituita,

prae-

praecipue ſi magis tendant ad corruptionem, laboraverunt, obſervatum eſt. Atque perquam raro ex illis ad diſſolutum humorum craſin colligendum eſt, neque hanc ob cauſam remedia antiſeptica unquam fere indicantur; magis ea, quae illam ſaburram noxiam eliminant quaeque irritatos ſedant vermes, convenire videntur. Irritati hinc clyſteribus lacteis ſedandi, & niſi aliae obſtant cauſae e corpore ſunt eiiciendi; huicque indicationi nil calomele melius ſatisfecit.

Magis adhuc morbus infantibus teneris, aut minus bene nutritis & inde colluvie pituitoſa laborantibus, aut dentitione difficili ſubactis, evadebat funeſtus; dentitionis enim atque miaſmatis varioloſi irritamenta coniuncta maximam viribus vitalibus intulerunt labem, & conſenſu

omnium fere evictum est, variolas huic aetati maxime noxias habendas esse; & si inter sese numerum magis adultorum & infantum lactantium, variolis interfectorum, comparamus, horum saepius duplicem inveniemus numerum. Ob matris autem pervigilia atque moerorem, ob varias alternantes animi mutationes, cum inter spem metumque adhuc haereat suspensa, maxime de iis timendum erit. His enim animi commotionibus facillime lac corrumpitur, semelque corruptum facillime multorum pessimorum symptomatum causa erit. Animus igitur matris sedandus est, spes erigenda metusque minuendus; ipsa etiam diaetam bonam observet necesse est; modo blandissimis vescatur, potus multos demulcentes hauriat, aut si alia non vetant, infans alii uberi admovendus, & nisi haec permittantur, prorsus mammis amovendus erit.

In

In illis autem, qui dentitione laboraverunt difficili, ſaepius diarhoea nonnunquam cruenta, atque iam debilitatas illorum vires prorſus deprimens, apparuit. In illa autem diiudicanda diſtinguendum fuit, cum mox gaſtrica quaedam materies, mox autem maior ſolito irritabilitas ſenſibilitasque, dentitione nimis aucta, illius cauſa fuerit iudicanda. Salutaris autem, ſi colluvies quaedam acris illius fuit cauſa, ſaepius inventa eſt, cum, ſignis colluviei evaneſcentibus, illam eduxerit atque acceſſorio hoc modo corpus liberaverit irritamento. Illamque certe haud ſine damno auferas; modo ſi nimis vehemens atque enormis evadit aliquanto minuenda ſed minime cohibenda fuit.

Nimia autem ſenſibilitas atque irritabilitas ſi cauſa illius putanda eſſet, ſolu-

tione

tione Gum. arab. cum ſyrup. diacod. optime illa minuta atque cohibita eſt.

Caeterum febris varioloſa, ſimulac ad bilioſam inclinaverat naturam, catharrhali plerumque vehementior fuit. Calor maior, dolor capitis, lingua impura, alvusque ſaepiſſime incerta, motus epileptici eruptionis tempore haud raro vehementiores; variolae ipſae paulo maiore eruperunt numero, & paulo minores magisque videbantur rubrae; ſed tamen, niſi auxilium neglectum eſſet, inde nullum enatum eſt damnum; bilioſa enim colluvie remediis indicatis educta, variolae, ſi una & propter catharrhalem acrimoniam diaphoreſi atque diureſi promovendis animum advertimus, optime decurſum obſervarunt regularem; febrisque ſuppuratoria, omnibus aliis irritamentis antea ablatis, non

magni

magni fuit momenti. Variolae pure optimae indolis impletae, undecimum verſus diem in facie exſiccabantur; tum alvus denique ducta omni puriformi acrimonia corpus liberavit atque aegrum in integrum reſtituit.

Hoc modo epidemia ad dimidiam fere Junii partem ſeſe geſſit. Catharrhalis conſtitutio adhuc praevaluit, & etiamſi bilioſi aliquid intermixtum eſſet, tamen id non magni fuit momenti.

Hoc autem tempore magnus ſubortus fervor omnia urebat; tonitrua ſaepius terruerunt mentes novaque calamitas, illo fervore longuis durante, miſerae hominum genti ſubnata eſt; frequentius nunc febres bilioſae graſſatae ſunt; nec optimae ſaepius indolis, & cholerae obſervatae

ſunt

ſunt nec defuerunt dyſenteriae bilioſae. Genius morborum catharrhalis, qui ad haec uſque tempora bilioſam ſuperavit, nunc magis magisque evanuit, bilioſo praevalenti cedens; qui, cum invaluiſſet, non parvum decurſui variolarum regulari intulit malum.

Vehemens autem exorta eſt febris cum inſigni dolore capitis, vertigine, maiori ſtupore, inſomniis atque anxietate. Lingua impura, ſapor amarus, vomituritio vomitusque bilioſus adfuit; motus epileptici atrociores, neque raro haemorrhagiae narium obſervabantur. Dolores lumborum, nunquam fauſta praeſagientes, aegrum conficiebant: variolae paulo prius erumpunt, iam ſecundae febris varioloſae die, nec raro etiam aliquanto ſerius quarta quintave die; plerumque maiori

copia

copia, adeo, ut facies quaſi eryſipelatoſo rubore perfuſa videatur, in quo variolae, conſuetis minores, éxſurgunt.

Febris minime tollitur eruptione, & etiamſi illa mitior redditur, etiamſi eruptionis die aegri melius ſeſe habent, cum plura ſymptomata aut mitigentur aut tollantur, tamen febris omnibus biliofis ſtipata ſymptomatibus perdurat.

Genus autem morborum quamquam nunc ſit bilioſum, tamen id genus quasdam admiſit ſpecies. Nunc enim meraca bilis febris illius fuit cauſa, quae mox acrioris mox mitioris fuit indolis, nunc autem bili pituita tenax fuit admixta; & inde rurſus non minimae enatae ſunt varietates.

Pituita tenax a vitae genere, a diaeta ſolanorum tuberoſorum ſaepiſſime proficiſcens, atque infecto abdomine iam indicata, ſaepius maximum periculum, cum in his fere etiam vires deficerent, quae ad tam gravem perferendum morbum neceſſariae putandae ſunt, intulit. Omnia in his magis ad lentam febrim tendunt nervoſam, calor non magnus, ſitis non intenſa fuit; variolae non laeto gaudent rubore, ſed magis lividae exiſtunt, neque ſtatuto exſurgunt tempore, & quae etiam attolluntur facilius rurſus deprimuntur. Tumor faciei in his rarior eſt & ſi etiam obſervatur tamen eum minime manuum atque pedum excipit tumor: petechiae ſaepius variolis interſperſae inveniuntur. Puriformis tandem materia in ſanguine retenta ad viſcera transfertur nobiliora, quo mors tandem efficitur.

Acrior

Acrior autem ſi urget bilis, febris ſaepiſſime vehementior fuit; neque raro in ea diarrhoeae aquoſae obſervabantur, quae irritamento acrioris bilis exortae, vires non parum debilitaverunt; quae ſi cohiberentur, materies illa acris inteſtinorum excitavit ſpaſmum, qui tympanitico abdomen inflavit modo.

Hac autem febre perdurante multis modis decurſus variolarum regularis turbatus eſt.

Varietates autem praecipue ad febrim varioloſam, eruptionem, ſtatum atque ſuppurationem variolarum ſpectant. Febris ſolita vehementior, ad alienam inclinans naturam, non parum ad augmentandum miaſma contulit; idque, alienam nactum naturam, maiorem protulit vario-

larum rubrarum minorumque numerum. Sed & eruptio minus fuit libera minusque completa nec raro prius in extremitatibus, quam in facie obſervatae ſunt variolae; neque ſtatuto ſeſe attollunt tempore; ſerius totus in his abſolvitur decurſus: hic & illuc quidem unica variola celeriter exſurgit, atque lympha repletur; caeterae autem per longius tempus in eodem permanent ſtatu; ſed tandem, foveola in apice exorta, attolli videntur, ſed mox ſola attollitur cuticula, quae puſtulam aëre format inflatam, quam ſi deſumas cutis nimis apparet rubra, mox autem, lympha aut ſero impletae, pellucidae exiſtunt. Octavo hoc fere accidit die; febris ſuppuratoria interim vehementiſſime urget; mox autem lympha, qua puſtulae repletae ſunt, aut ſi & aliquid puris admixtum ſit, evaneſcit, puſtulaeque collabuntur. Primo

foveola

ſoveola in apice obſervatur, non raro nigricantis coloris, tum rugoſae fiunt, tandem cuticulae imprimuntur atque formant cruſtam duram, cuti fortiter adhaerentem. Convulſivi nunc exoriuntur motus, ſtridore dentium initium faciente, qui haud raro & alias in conſenſum trahunt partes, reſpiratio fit difficilior, pectus coquitur aut abdomen tympanitico inflatur modo, extremitates frigent, pulſus celerrimus atque parvus exiſtit, tandem mors undecima plerumque die finivit tragoediam.

Hic ſaepius obſervatus eſt decurſus, niſi cito materies illa bilioſa, horum omnium ſymptomatum prima cauſa, e corpore remediis indicatis educta ſit; omni itaque modo illi febri varioloſae bilioſae occurrendum fuit; ſtatim igitur,

cum, ex iam recensitis & cuicunque notis symptomatibus, ad biliosam concludendum esset colluviem, emetico, si sursum turgeret, illa eiicienda fuit; si magis putanda esset acris potius ipecac. quam magis irritante tartaro emetico; neque raro uno aut altero, si indicatum fuit, emetico, multum effectum est; neque eodem fervore tum perduravit febris. Mitius tandem purgans tamarindinatum cum potione Riverii mixtum, aut infusum laxativ. Viennens. quod maiori adhuc cum utilitate adhibitum est, bilem magis deorsum turgentem eliminavit, omnes excretiones liberiores reddidit vimque febris non parum infregit. His remediis mature adhibitis, haud raro tempore eruptionis, nisi febris esset vehementior, sed modo colluvie recenti, varioloso irritamento progenita, esset exorta, febris prorsus decessit,

vario-

variolarumque eruptio liberior facta bene processit. Omnique tum studio omnes causae accessoriae, quae decursum regularem turbare valent, auferendae sunt; novaque colluvies, si qua exoriatur, educenda est; quo modo, omnibus alienis irritamentis ablatis, morbus simplex redditus, qua solet benignitate, finitus est, aegrique sine omni damno pristinam recuperaverunt sanitatem.

Sed saepius non tam facile remediis illis profligata est febris: maiori enim copia accumulata bilis, & acrioris haud raro indolis, vehementissimam excitavit febrim, quae saepius pituita aut vermibus complicata, longiori tandem decursu finienda fuit. Materies quidem emeticis atque purgantibus tentata est, ad acriorem corrigendam convenientia adhibita sunt

remedia, abdomini tenſo cataplaſmata emollientia ſuper impoſita ſunt; ſed nil reſpondit votis; febris minime ſublata eſt; eruptio hinc non bene proceſſit, variolae ſtatuto ſeſe non attollunt tempore. Tandem exſurgunt, ſed modo acri lympha aut ſero, loturae ſanguinis ſimili, replentur; ſubſidunt tum: febris in dies evadit vehementior; convulſivi exoriuntur motus; neque ullo remedio res perditae reſtitui poſſunt.

Non paucos tamen, quos principio bilioſa laceſſerat febris, quae neglecta a parentibus, quippe qui eam non tam magni momenti iudicaverint, ut, auxilii quaerendi cauſa, medicum advocarent, temporis progreſſu adeo increvit, ut maximos, pure in ſanguine retento, cieret tumultus; aut quorum febris tam vehemens iam ini-

tio fuit, ut non cito esset debellanda, & qui usque ad variolarum maturationis tempus illa conflictabantur febri, orco ereptos vidimus, quamquam iam adfuerunt stridores dentium, motusque alii convulsivi. In hoc autem stadio conclamato saepe calomelis usus admodum fuit egregius, tali oblatus quantitate, ut bilem illam pituita commixtam, & quae ceterae ad intestina tendunt acrimoniae, alvo eliminaret, & si respiratio paulo fuerit impeditior, cum sulphure aurat. antim. terti. praecip. unitus, quo & illa liberior facta est & humores magis ad cutem sunt propulsi. Una & camphora ad subsidentes pustulas rursus pure replendas, ad humores magis versus cutem derivandos, & ad tumorem manuum si is faciei tumorem haud excipiat, promovendum, externe maxima cum utilitate adhibita est. Nec moschus, stri-

 dores

dores dentium ſi frequentiores eſſent, ſpem feſellit; illo ſpaſmi ſoluti, cutiſque magis facta eſt pervia; remediisque his unitis non raro effectum eſt, ut puſtulae iam exſiccatae rurſus pure replerentur. Cruſta ipſa illa dura, faciem tegens, pure ſuffuſa eſt, quod autem, niſi mox, qua efflueret, inveniret viam, magis affecit cuticulam ſuique notas reliquit.

Sed ſaepiſſime modo puris, quod evolutum eſt, pars puſtulas replevit, altera ſaepe maior in ſanguine retenta eſt, quae nunc omni ſtudio per collutoria corporis eſt eliminanda. Maximi ad id evacuandum inteſtina ſunt momenti; omnium enim conſenſu haec praecipue illud retentum pus, diarrhoea, morbi fine exorta, educunt; quae ſi non ſponte exoritur arte promovenda erit; atque per longius tem-

pus

pus urgenda: quo modo ſaepius metaſtaſes tantum non inevitabiles, quo minus fierent prohibitum eſt.

Saepe tamen omnia incaſſum tentata ſunt; natura enim, illam laceſſentem materiam e corpore ut eiiceret ſtudens, ad maxillam inferiorem, oculos, quo inflammationes maculae corneae atque ſtaphylomata exorta ſunt, ad regionem oſſis ſacri & alias corporis partes transiecit.

Sed quamquam ſaepiſſime complicata illa febris modo biliofae fuerit naturae, nonnunquam tamen vario luſit modo. Saepe enim gaſtricae illi materiei venoſi aliquid commixtum fuit. Cuicunque autem notum eſt, ad hanc gaſtricarum febrium complicationem, ſemper maxima cum attentione reſpiciendum eſſe; haec enim febris nullo modo ſolis evacuantibus remediis,

mediis, aut gaſtrica methodo auferri poteſt; & quamquam etiam illa methodus maximam ſaepiſſime praeſtiterit utilitatem, tamen, num indicata ſit nec ne, ſedulo inquirendum eſt; quaeque enim fere materia habet quaſi ſuum proprium colluto-rium, &, ut bilioſa materies cutem non pervadere valet, ſed ad inteſtina transiicienda eſt; ſic & aliae acrimoniae praecipue cutem amant, illique ſunt evacuandae; quae ſi gaſtrica methodo ad inteſtina trahuntur, aut ſi illa naturae ſalutares motus, quibus ad cutem propelluntur, turbantur, ſaepius maxima inde calamitas exoriatur neceſſe videtur; haec autem venoſa materia, quae ad cutem tendit, quaeque illa eiicienda eſt, cute aut ſpaſmo aut alio modo reddita impervia, in corpore retenta maximos ciuit tumultus. Cutis intolerabili urit modo, ſpaſmi augentur,

ſtridores

ſtridores dentium excitantur, febris vehementiſſima evadit; ſubſidunt tum variolae, & peſſima imminet fortuna. Saepiſſime hoc in ſtatu poſt purgatas primas vias balneum tepidum maximam adtulit utilitatem, quo humores verſus cutem determinati ſpaſmique ſoluti ſunt; quibus omnibus, ut materies illa acris cutem pervadat, atque pus in variolas ſeſe effundat effectum eſt. Neque raro hoc modo aegri dirae morti, iam imminenti, ſunt erepti; neque tamen & hic remediorum iam laudatorum uſus neglectus eſt.

Pro corporis autem varia conſtitutione febris varioloſa & febri ſic dicta lenta nervoſa complicata eſt: nota ſunt illa ſigna febris lentae, variolis admixtae; hancque ob cauſam operae praetium non putavi illa hic recenſere. Modo hoc annotandum

tandum videtur numquam fere & hic nomen febris nervosae meruisse; cum semper adesset causa materialis aut pituita, aut bilis, aut alia saburra, quae in corpore, plurimis causis iam inde a longiori tempore debilitato, facilius collecta & tum accedente febre variolosa, commota, vires vitales tam debilitatas invenit, ut natura, illi causae materiali impar, e corpore illam eiicere haud valeret. Potius itaque hae febres ad aliam quandam classam ex: c: ad febrium pituitosarum & aliarum referendae sunt: atque immerito proprium constituere videntur genus.

Facile autem cuique patet, hanc complicationem inter pessimas referendam fuisse, quippe cum iam debilitatis viribus vitalibus nova adhuc calamitas accesserit. Neque eruptio regularis fuit, neque suppuratio bene processit; lividae atque depressae tegunt corpus; halonibus vel nullis vel non rubris circumdatae.

Haec autem cum e corporis constitutione ex causis praegressis, mala diaeta &c. opinanda fuit complicatio, statim haec colluvies omnes deprimens vires e corpore est eiicienda; praesertim emetico, quod & vi sua humores ad corporis peripheriam magis determinandi non paucam adtulit utilitatem; lentor tum lymphae, qui tam saepe in illis animadvertitur, quique illos ad scrophulas, atrophiam exanthemataque chronica adeo disponit, ut uno aut altero numquam fere sint liberi, minuendus est; huicque indicationi praecipue calomel, cum & vias purgaret primas atque, quod haud raro necessarium putandum est, vermes expelleret, satisfecit. Vires naturae una serpentaria, camphora &c. remediis erigendae sunt; & aeger medicamentis ita quasi sustentandus, ut morbum perferat. Hisque medicamentis adhibitis saepius halones laete rubent, variolae exsurgunt atque bono replentur pure; morbusque facilius quam principio expectari poterat, secessit.

Haec autem epidemica conſtitutio usque ad initium Auguſti perduravit; illaque regnante, maxima pars, quae omnino mortem obiit, funeſtam perpeſſa eſt ſortem. Sed Auguſto incipiente rurſus epidemica variata eſt conſtitutio; magis ad catharrhalem rurſus inclinavit; non defuit quidem biliosa colluvies, ſed aut non tanta adfuit copia, aut ſecundario febri catharrhali commota eſt.

Nunc dentium dolores, diarrhoeae, rheumatiſmi febres catharrhales bilioſae, dyſenteriae, quibus facile gaſtrica accedit colluvies, praecipue obſervatae ſunt. Et variolae ſi etiam haud ad benignam, tamen certe ad benigniorem tendunt indolem. Haecque epidemica conſtitutio adhuc perdurat, magisque in dies in catharrhalem commutatur.

THESES.

I.

Gaſtrica methodus aliquanto reſtringenda videtur.

II.

Febres lentae nervoſae haud proprium genus conſtituant neceſſe videtur.

III.

Opii uſus in colica ſaturnina, indicatis remediis coniunctus, minime vituperandus eſt.

IV.

Acida mineralia haemoptoſi omnino fere haud conveniunt.

V.

In cauſis epidemicae conſtitutionis & materia electricitatis fortaſſe haud negligenda eſt.

VI.

VI.

Phthiſis rariſſime ex ſola pulmonum laxitate oritur.

VII.

Omnia remedia antiſeptica excitantia, in febribus putridis adhibenda, non vi antiputredinoſa, ſed, qua vires vitales erigunt, agere videntur.

VIII.

Febres putridae ſanguineae his in terris rariſſime obſervantur.

